

PRAVILA I SMJERNICE ZA MENTORE I DOKTORANDE NA AKADEMIJI LIKOVNIH UMJETNOSTI SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Sadržaj:

Predgovor

Uvod

Smjernice:

1. Institucijska organizacija
2. Početno ustrojstvo
3. Mentor(i)
4. Doktorand
5. Projekt
6. Uključivanje i profesionalno usavršavanje
7. Postupak praćenja/monitoring napretka
8. Disertacija
9. Ispiti, pregled radova
10. Stjecanje diplome

Praćenje kvalitete doktorskog studija

Tekst prevela i priredila Vera Turković na temelju dokumenta:

**GOOD PRACTICE IN THE ORGANISATION OF PhD PROGRAMMES IN IRISH
UNIVERSITIES, IUQB, 2012**

Predgovor

Doktorsko obrazovanje, koje se po svom karakteru razlikuje od svih drugih oblika obrazovanja, predstavlja najznačajniju aktivnost svakog suvremenog sveučilišta orijentiranog na istraživanje.

Poznato je da je glavna svrha pokretanja doktorskih programa izvođenje takvih obrazovnih aktivnosti koje podrazumijevaju originalno promišljanje, izvorne radove i kritičku analizu. Ona treba biti pravilno/cjelovito formulirana tako da bude sasvim jasna i razumljiva svima onima koji su uključeni u program. Ova pravila/smjernice, koja se nalaze pred vama, nastoje poduprijeti ovu svrhu i pomoći njenom ispunjenju.

Oblikovanje europskog istraživačkog prostora (ERA) od najvećeg je mogućeg značaja za Bolonjski proces. Samim tim, za razvoj ovog zajedničkog prostora važno je organizacijski unaprijediti doktorske programe i sve što ide uz to.

ALU je umjetnička akademija koja je pristupila izradi doktorskih i specijalističkih programa po Bolonjskom procesu i na osnovi Salzburških preporuka (veljača 2005. god.)

Jamstva Senata Sveučilišta u Zagrebu Akademija likovnih umjetnosti (ALU) dobila je u prvom kvartalu 2006. godine, a trajne dopusnice za izvođenje specijalističkih programa Male plastike i medaljerstva i Grafike 13. srpnja 2006. godine. Trajne dopusnice za doktorske programe Grafika i Kiparstvo Ministarstvo znanosti obrazovanja i športa izdalo je 21.siječnja 2008.god. a za doktorski studij Slikarstva 21.travnja 2008 god. Svi programi imaju i međunarodne dopusnice.

Temeljna načela kojih se moraju pridržavati mentori i doktorandi izrađena su na osnovi dugogodišnjih međunarodnih iskustava i istraživanja i primjenjuju se na svim prostorima europske zajednice i kontinuirano prate promjene u europskom istraživačkom prostoru.

Osnovna pravna načela za doktorske studije sadržana su u Pravilniku o doktorskim studijima Sveučilišta u Zagrebu, dok se specifičnosti, sukladno doktorskim programima u umjetničkom likovnom području, razrađuju Pravilnikom o poslijediplomskom studiju ALU.

UVOD

U posljednjih nekoliko godina nekoliko je bitnih faktora utjecalo na povećanje značaja doktorskih programa i primjenu visokih standarda u svim programima kao i na uvođenje čvrsto strukturirane prakse programa te primjenu mehanizama za osiguravanje njihove kvalitete:

- A. Sve veći naglasak stavlja se na istraživanje kao na bitan pokretač ekonomskog i socijalnog razvoja, u Europi istraživački projekti imaju sve veću financijsku potporu, što rezultira povećanjem broja doktoranada na poslijediplomskim studijima na svim područjima.
- B. U svim djelatnostima u društvu participira sve veći broj diplomiranih doktoranada. Osim toga, karijeru danas u nekom istraživačkom području i visokom obrazovanju može ostvariti samo onaj tko ima doktorat, što podrazumijeva osobu širokog spektra generičkih i specifičnih vještina. To ima za posljedicu pojačani interes za specifične oblike potpore studentima istraživačima koji nastoje formalizirati svoju spremnost za buduću karijeru.
- C. Berlinski Communiqué (rujan 2003.), kao dokument kojeg su potpisali ministri svih zemalja članica Bolonjskog procesa uključio je doktorske studije kao obvezni treći ciklus u visoko obrazovanje. Time je naglašen značaj istraživanja i dokorskog obrazovanja u smislu potpore visokom obrazovanju i povećanju njegove kvalitete, i značaj jačanja kompetitivnosti u europskom visokom obrazovanju.
- D. Salzburški principi I (2005.) koji naglašavaju specifičnost dokorskog studija kao učenja putem prakse na nekom konkretnom projektu istakli su: raznolikost, istraživanje, kvalitetu, osviještenost nositelja interesa i financiranje. Salzburg II preporuke odnose se na strukturu dokorskih studija, institucijsku odgovornost i odgovornost vlade i drugih institucija za financiranje.

Svrha ovih pravila/smjernica

Svrha je ovog dokumenta revizija dosadašnje prakse u skladu s višim standardima obrazovne politike, pravilima i postupcima i dokumentima koji se odnose na doktorske programe, kako europske tako i one koje je u međuvremenu izradilo Sveučilište u Zagrebu

Pravila/Smjernice

Pravila upravljanja, regulativa i smjernice moraju se izvesti iz dobro postavljenih ciljeva i moraju se temeljiti na iskustvu i primjerima dobre prakse. Uz dužno poštovanje prema programu doktorskog studija i istraživačkom projektu doktoranda, ciljevi moraju biti direktno ili indirektno povezani sa sljedećim principima, kao što su:

- Razvoj i primjena najviših međunarodnih standarda školovanja, istraživanja i odgovarajuće kreativnosti
- Dobro obrazovani studenti, širokog obrazovanja i određenih specifičnih znanja i sposobnosti
- Ravnopravnost i pravednost u postupku selekcije doktorskih kandidata
- Poticanje kulture znatiželje, kreativnosti, inovativnosti, želje za učenjem i istraživanjem u kreativnom studijskom okruženju
- Usuglašenost sa specifičnim aspektima studijskih programa, njihovom misijom na određenom odsjeku, školi, fakultetu, akademiji, institutu, centru i sveučilištu.

1. INSTITUCIJSKA ORGANIZACIJA

Povjerenstva i službe

Tajništvo i opća studentska služba, koje se tradicionalno skrbe za prijem studenata i ispite, vode brigu o svim administrativnim poslovima i odlukama koje se odnose na doktorske programe, podržavaju fakultet/akademiju, odsjek, mentora i doktoranda. Pisana pravila, koja sadrže upute i praktične savjete i odluke, obično proizlaze iz prethodno stečenih iskustava članova vijeća doktorskih studija. Pritom, uvijek su dobrodošli i savjeti vanjskih dionika. Odluke se prihvaćaju na zajedničkim sastancima i službenim fakultetskim tijelima te vijeću dokorskog studija. Broj studenata ne smije biti prevelik jer bi to onemogućilo tajnika u tome da se kvalitetno posveti svakom pojedinom doktorandu/doktorandici u dovoljnoj mjeri i odgovori na njihova pitanja. S ocjenjivanjem i vrednovanjem doktorskih projekata centralna služba uglavnom nema posla.

U zadnjih se nekoliko godina puno toga promijenilo i istraživanje sveučilišne prakse u Europi pokazalo je široko razgranatu strukturu ureda i skupina koji se bave poslijediplomskim studentima istraživačima i/ili pitanjima direktno vezanim za njih, kao što su:

- *Ured za poslijediplomske studije.* Ima administrativnu i regulatornu funkciju u vezi sa sadržajem poslijediplomskih programa i istraživačkim temama
- *Ured za istraživanje.* Ured za znanstvene/umjetničke projekte, podržava prijavu projekata i oblikuje istraživačku atmosferu na sveučilištu/fakultetu/akademiji
- *Fakultetsko/odsječko poslijediplomsko povjerenstvo.* Ovo povjerenstvo ima proaktivnu ulogu u vezi s poslijediplomskim istraživanjima
- *Poslijediplomsko doktorsko povjerenstvo.* Odabire studente/doktorande, prati njihovo napredovanje, osigurava potrebne uvjete za profesionalno usavršavanje
- *Istraživački institut, centar ili skupina.* Poduzima inicijative u svezi potpore istraživanju i općenito obrazovanju na doktorskoj razini

Međutim, općenito gledano, strukture, procedure i prakse prolaze kroz tranziciju i daljnja su poboljšanja neophodna u mnogim slučajevima. U tom smislu sve su dosadašnje radionice i međunarodne konferencije o sveučilišnoj poslijediplomskoj praksi izvele zajednički zaključak da „tajnik poslijediplomskog studija“ mora preuzeti odgovornost za istraživački poslijediplomski sektor i zaprimanje studenata i praćenje njihovog napredovanja. Isto tako, sveučilišna je praksa jasno ukazala na to da vijeće poslijediplomskog studija mora preuzeti svekoliku odgovornost za „istraživačko obrazovanje“, na svakom fakultetu, akademiji ili na

većem odsjeku ili na nekoj drugoj jedinici odgovarajuće veličine. Konačno, izravno predstavljanje studenata istraživača na relevantnim povjerenstvima može bitno unaprijediti proces donošenja odluka. Prezentacija njihovih iznimnih rezultata treba poslužiti jednostavnom prepoznavanju ukupnih obveza polaznika studija.

Smjernice – tijela i uredi

- Institucijske strukture koje služe kao potpora doktorskim programima treba u svim segmentima planski proširivati i stalno unapređivati
- Cjelokupnu odgovornost za izvođenje doktorskih programa mora preuzeti tajnik doktorskih studija
- Svako relevantno tijelo kao i tajnik mora imati jasno definirane obveze i opis poslova koje pokriva tako da se zna kakvu tko ima ulogu u provođenje doktorskih programa
- Studenti istraživači trebaju imati svoje predstavnike u svim tijelima koja su povezana s radom poslijediplomskih programa
- Postupci koji mogu doprinijeti osiguravanju standarda i kvalitete doktorskih programa uključuju:
 - Periodični uvid u neki konkretan aspekt dokorskog programa
 - Periodično prikazivanje rezultata istraživanja pojedinih doktoranada
 - Objavljivanje završnog rada svakog doktoranda
 - Prikupljanje i publiciranje svih konkretnih postignuća u određenim razdobljima kao i svih podataka na temelju kojih se može stvoriti cjelovita predodžba o radu relevantne skupine

2. POČETNO USTROJSTVO

„Početno ustrojstvo“ se odnosi na sve postupke i dokumente koji su dovršeni prije odabira i upisa studenata na doktorski studij. To podrazumijeva bitne postupke u vezi s prijemom, upisom, prihvaćanjem teme projekta, prihvaćanjem teze i ispitima, ali i one elemente koje smatramo doprinosom kvaliteti studija do kojih se došlo preuzimanjem primjera u dobroj međunarodnoj praksi.

Postupci

Uspješnu administraciju podupiru pisani postupci i jednostavni formulari koji pojašnjavaju, pojednostavljuju i prate brojne korake i stupnjeve studentskog napredovanja od upisa do diplome. Administrativno praćenje doktoranada osobito je važno zbog toga što svakog dokorskog kandidata treba tretirati pojedinačno na svim stupnjevima. Posebno je važno pratiti pravodobno izvršavanje obveza i realizaciju projekta po fazama, ne samo zbog vanjskih dionika uključenih u poslijediplomsko istraživanje nego i zbog toga što pravodobno završavanje projekta daje veći značaj programu. Priručnici na europskim sveučilištima već neko vrijeme upozoravaju doktorande i mentore da će studiranje dulje od četiri godine imati za posljedicu slabiju financijsku potporu studijima.

Smjernice - postupci

- Za svaki važniji korak u istraživačkom doktorskom programu mora postojati pisana operativna procedura, od aplikacije do diplome. Svi postupci tako objavljeni pružaju dobru informaciju studentima, mentorima i drugima, na svim stupnjevima
- Važno je imati jasne, koncizne i jednostavne formulare koji pomažu doktorandu, mentoru i administratoru na svakom važnijem stupnju dokorskog studija. Svi formulari moraju biti dostupni putem fakultetske web stranice
- Treba postaviti jasnu definiciju kojom se mogu razlikovati studenti s punim radnim vremenom od studenata s djelomičnim radnim vremenom i u skladu s tim izraditi raspored sati koji uvažava ove razlike
- Treba strogo definirati kada se i pod kojim okolnostima studentu dozvoljava prekid studija i koliko taj prekid najdulje može trajati

Dokumentacija

- Regulativa kojom se propisuje minimalno i maksimalno vrijeme izrade doktorata i ponovni upis nakon prekida studija mora biti jasna i logična

- Mentorima i doktorandima treba pripremiti jednostavno opisane postupke i pisane obrasce koji objašnjavaju i pojednostavljaju formalne postupke za sve važne stupnjeve doktorskog programa, a da pritom, dopuštaju razumnu fleksibilnost i intradisciplinarnu promjene
- Zbirka pravila za provođenje doktorskih programa treba, između ostalog pojasniti:
 - Prirodu istraživanja i prirodu studijskog programa
 - Konvencije koje se odnose na individualni rad i na skupne radove, te način na koji se utvrđuje pojedinačni doprinos u skupnom radu (mora se znati koliki je udio svakog u skupno objavljenom radu)
 - Pitanja vezana za profesionalnu etiku i intelektualno vlasništvo
 - U općim crtama naznačene mogućnosti profesionalnog napredovanja nakon stjecanja diplome

3. MENTOR(I)

Prvo i najvažnije, mentori na doktorskim studijima moraju biti aktivni nastavnici i istraživači s dobrim referencama i objavljenim radovima. Postojeća regulativa u Europi koja definira primjerenost mentora, inzistira na tome da mentori na doktorskim studijima moraju imati doktorat iz odgovarajućeg akademskog područja u kojem mentoriraju ili ekvivalentno priznanje prethodno postignutih znanstvenih ili umjetničkih rezultata. U mnogim se akademskim disciplinama pravila odabira mentora i natjecanja za ovu poziciju postavljaju tako da stalni članovi vijeća doktorskih studija znatno premašuju minimalne standarde. Na taj je način doktorandu zajamčeno da njegovo istraživanje mentorira aktivan i uspješan istraživač u odgovarajućem području.

U mnogim aspektima doktorski se studij ne razlikuje od naukovanja, s mentorom koji pruža razumijevanje i uvid, savjetuje doktoranda; mentor podržava ulaz doktoranda u složeni proces stjecanja znanja, vještina, novih metodologija rada koji služe originalnom istraživanju i proširivanju granica postignuća i znanja. Tijekom zadnjih nekoliko desetljeća ovaj se model vrlo malo mijenjao, osim u onom dijelu koji podrazumijeva očekivanja društva i fondova koji financiraju doktorske projekte. Za razliku od ovih primjera, u fundamentalnim znanostima i svim njihovim poddisciplinama istraživanje je postalo znatno kompleksnije i svaki istraživački projekt može ovisiti o brojnim vanjskim faktorima. Na primjer, istraživački tim sačinjen od istraživača specijaliziranih za usko područje može proizvesti postupke i analize određenog tipa i na taj način doprinijeti mnogim doktorskim projektima koji će slijediti.

Usavršavanje i potpora

Preporuku za pripremu preuzimanja zadaće mentora, mentor bi trebao dobiti na akademskom odsjeku koji ustrojava studijski program, u obliku izvještaja/elaborata o rezultatima unutar institucije i izvan nje. Jako je važna ona potpora mentorima koja se stječe putem prisustvovanja organiziranim radionicama.

Individualne preporuke za nove mentore podrazumijevaju:

- Radionice za mentora koje omogućavaju rasprave o bitnim pitanjima i dobivanje savjeta od iskusnijih članova vijeća (prenošenje iskustva)
- Obvezno usavršavanje novih mentora prije početka rada
- Svi izvorni/glavni mentori na doktorskom studiju trebaju održati uvodno predavanje novim mentorima u vezi s njihovom odgovornošću i zahtjevom za visokom kvalitetom mentorskog rada
- Potporu i usavršavanje iskusnijeg mentora, ako je to potrebno.

Predložene metode pružanja ovakve potpore podrazumijevaju dobro strukturirane studijske programe, sustav praćenja kvalitete u kojem sudjeluju iskusniji članovi vijeća ili zahtjeva da novi mentori neko vrijeme prisustvuju radu mentorskog tima kao članovi tima. Budući je broj doktoranada po jednom mentoru ograničen, sveučilište (akademija) mora pronaći način na koji će ove probleme riješiti. Naime, mentor mora biti dostupan doktorandima u rješavanju svih pitanja. Isto tako, ozbiljno treba razmatrati ukupno opterećenje svih članova vijeća. Od najvećeg mogućeg značaja je to da svaki doktorand ima jednog glavnog mentora (principal supervisor) koji je član stalnog sastava vijeća doktorskog studija, i koji će u potpunosti preuzeti odgovornost za praćenje i upravljanje doktorandovim radom i napretkom. Uloga pridruženog mentora ili komentora ovisi o njegovoj ekspertizi, poziciji itd.

Od pokretanja doktorskih studija na ALU imamo praksu da na doktoratu kao umjetničkom projektu doktoranda podržavaju dva mentora iz sljedećih razloga:

- Doktorat se obvezno sastoji iz praktičnog i teoretskog dijela i oba moraju biti na istoj akademskoj razini.
- Već u početnoj fazi izrade plana istraživanja, koji uključuje detaljan opis svih elemenata kreativne produkcije (izložba, publikacija, prezentacija ili neki drugi oblik umjetničkog rada) doktorski kandidat mora obrazložiti teorijske elemente koje namjerava uključiti u doktorat, kao i objašnjenje kako se ovi dijelovi međusobno odnose. Stoga je logično da već na startu kandidatu u tome pomažu dva mentora iz dva područja.
- U sinopsisu doktorand predlaže pod poglavljem "prethodna istraživanja" odvojeno umjetničko utemeljenje prijedloga kao istraživanja u specifičnom likovnom području i teorijski okvir kojim dokazuje temeljito poznavanje i razumijevanje relevantnih praksi, diskursa i konteksta. Iako je umjetnički doktorat prvenstveno na praksi utemeljeni rad bitna je i teorijska dimenzija. To smo na Akademiji, po uzoru na srodne umjetničke studije u drugim zemljama, shvatili tako da svaki potencijalni mentor unutar svojih kompetencija doprinosi kvaliteti obaju dijelova doktorata.
- Nerijetko doktorand predlaže temu tako da povezuje znanstvene spoznaje s umjetničkim da bi proizveo nova značenja, nova znanja, nove spoznaje što upućuje na suradnju umjetnika mentora i znanstvenika mentora tijekom rada na projektu.
- Ovakva praksa na ALU u suglasju je s pravilnikom o doktorskim studijima Sveučilišta u Zagrebu (poglavlje 7. članak 7. i poglavljem 8. članak 2.) tako da svaki mentor preuzima odgovornost za određeni dio istraživanja i postupka izrade doktorskog rada.

Smjernice za usavršavanje i potporu

- Svaki doktorand ima jednog glavnog mentora, ujedno člana vijeća doktorskog studija i uspješnog nastavnika u relevantnom području koji se skrbi za realizaciju doktorskog rada svog kandidata, za njegovo napredovanje i za administrativna pitanja
- Kriteriji po kojima se bira glavni mentor moraju biti definirani na odgovarajući način

- Prikladno usavršavanje mentora neophodno je jer unapređuje potporu doktorandu i njegovom projektu. Ono je obvezno za mentore prije prve supervizije
- Treba propisati postupak koji osigurava da glavni mentor može preuzeti propisani broj novih doktoranada. Ovaj postupak uzima u obzir iskustvo i ugled mentora, broj zainteresiranih istraživača polaznika studija za područje koje pokriva i raspoloživost komentora kao potpore na projektima
- U skladu s opisanim procedurama, od mentora se može tražiti proširivanje kompetencija u nekom od područja. Ukoliko mentor ne ispunjava svoje obveze prema isto tako propisanoj proceduri može biti zamijenjen
- Mentora i komentora, ako je potreban, predlaže sukladno kompetencijama za određeno područje stručno vijeće doktorskog studija. To može biti voditelj programa ili osoba koju on predloži, a kada se bira komentor u tome sudjeluje mentorski tim ili vijeće mentora

Mentorski tim

Veća uloga mentorskog tima potrebna je u prvoj, pripreмноj fazi projekta i ima velike potencijalne prednosti. Tim može igrati važnu ulogu u procesu pripreme neiskusnih mentora i u raspodjeli akademskog opterećenja. Međutim, mentorski tim ne treba opterećivati nebitnim poslovima i na mentorski tim ne treba prebacivati odgovornost za ostale članove tima, uključujući studente. Zato funkciju mentorskog tima (malog vijeća) treba jasno definirati. U nekim slučajevima formalno nadgledanje ovog tima nije neophodno, ali to može biti tako samo u slučaju kada doktorand radi na svom projektu uz veliki i redoviti angažman starijeg člana akademskog vijeća (vijeće poslijediplomskog studija), koji mora biti izabran kao pridruženi član, mentor.

Mentorski savjet (malo vijeće) može se sastojati od glavnih/primarnih mentora, početnih mentora i komentora (obično neophodnih u interdisciplinarnim ili kooperativnim projektima) i pridruženog mentora.

- Glavni mentor i komentor analiziraju i podržavaju predmet istraživanja i često kontaktiraju doktorande
- Situacije kada je komentor neophodan/poželjan obično karakterizira potreba za fleksibilnijim pristupom
 - U takvim slučajevima mora biti definirana uloga i proporcionalni udio svakog komentora i tako opisana da omogućava reviziju
 - Pravilnikom o doktorskome studiju može biti predviđena situacija u kojoj doktorand za komentora bira nekoga tko radi u institutu iz kojeg dolazi ili sa fakulteta ili sveučilišta na kojem radi

- Dodatna pomoć u nadgledanju istraživanja, u smislu vanjskog člana, mora biti pravilnikom definirana. Vanjski član obvezno mora biti član akademske zajednice, zaposlen na sveučilištu
- Pridruženi mentor može se pokazati korisnim u različitim situacijama. On može biti potpora manje iskusnom mentoru, može biti dobra potpora kandidatu ali i dobar izbor u slučaju konflikta između glavnog mentora i doktoranda
- Mentorski savjet odgovara za kvalitetu i rigoroznu kontrolu mentorskog procesa, za kvalitetu doktoranda i on potiče intelektualni razvoj studenta
- Mentorski tim isto tako funkcionira kao tampon/zamjena, nadomjestak u slučaju neplanirane odsutnosti ili odlaska jednog od mentora

Mentorski savjet može pružiti priliku neiskusnim članovima akademijškog vijeća da dobiju uvid u rad i ekspertizu tako što će im odobriti da se uključe kao posebni članovi tima. Tako imenovanim posebnim članovima treba ograničiti i jasno odrediti aktivnosti u koje se mogu uključiti, što podrazumijeva:

- Sudjelovanje na sastancima s doktorandima
- Sudjelovanje u komentiranju (procjeni) početne faze izrade teze
- Savjetovanje doktoranda u skladu s kompetencijama

Smjernice – mentorski tim

- Pod strogo definiranim okolnostima u cjelovitoj superviziji napredovanja doktoranda kroz istraživački proces, uz glavnog mentora i komentora (ako je potreban), može biti imenovan i pridruženi mentor koji mora biti službeno potvrđen i mora se točno znati koja je njegova zadaća u konkretnom projektu
- Svi mentori moraju biti svjesni svoje odgovornosti i prava koja imaju u vezi kandidata čiji rad mentoriraju i moraju poštivati sva pravila koja su propisana programom i ispitima. U specifičnim situacijama uloga pridruženog mentora može biti ograničena na generička pitanja i duhovnu potporu
- Uvjeti pod kojima je potreban komentor moraju biti propisani
- Za pridružene mentore moraju strogo biti definirani kriteriji po kojima neka osoba odgovara potrebi mentorskog rada
- Važno je definirati postupke koji štite interes doktoranda i mentora u slučaju odsutnosti mentora za neko određeno vrijeme, dulje od nekoliko tjedana ili u slučaju da je student odsutan jer negdje drugdje radi na svom doktoratu
- Važno je jasno utvrditi postupak po kome se mijenja glavni mentor, komentor ili pridruženi mentor

4. DOKTORAND

Odabir doktorskog kandidata

Prije donošenja odluke o prijemu kandidata, potencijalni doktorand i potencijalni mentor ili komentor trebali bi se sresti i prodiskutirati istraživački projekt do neke razine kako bi se obje strane uvjerile u prikladnost projekta/izvedivost projekta i prikladnost doktoranda za takav projekt. Za ovako složen postupak bilo bi dobro da je studentima diplomskog studija bila pružena mogućnost na nauče nešto o poslijediplomskom umjetničkom istraživanju kako bi se pripremili za karijeru i istraživanje.

Obično je minimalni uvjet za upis na doktorski studij da kandidat ima završen diplomski studij (MA) iz odgovarajućeg područja i da je studij završio s odgovarajućom prosječnom ocjenom.

To, međutim, ne znači da student koji je završio MA studij i ima visok prosjek ima direktan upis na doktorski studij. To je samo dovoljan razlog da mu se omogući prijava nakon koje će uslijediti selekcija kandidata po određenim kriterijima. Najbolje bi bilo tijekom diplomskog studija motivirati najsposobnije/najdarovitije studente za nastavak trogodišnjeg studija.

Studentima iznimnih sposobnosti (diploma s pohvalom *summa cum laudae*) treba omogućiti direktni upis. Rad s tim studentima treba biti drugačiji u smislu pripreme za istraživanje na doktorskom studiju i takvim bi studentima trebalo naći određeni oblik financijske potpore (interne ili eksterne) za nastavak studija.

Prilikom odabira doktorskih kandidata treba imati u vidu:

- Važnost efikasnog prijema i upisa kako bi se izbjegla nepotrebna kašnjenja
- Posebne teškoće s kojima se susreću studenti iz drugih zemalja
- Fleksibilniju strukturu plaćanja školarine u obrocima umjesto plaćanja akademske godine u cijelosti na početku, posebno u slučajevima kad doktorandi tek razrađuju i promišljaju projekt na kojem će raditi
- Posebne pristojbe koje uplaćuje doktorand na samom kraju istraživanja, pisanja doktorskog rada u smislu potvrde, diplome i sl.

Doktorandi s dijelom radnog vremena

- Za takve studente istraživače školarinu treba uskladiti na određeni način
- Potpore ovim studentima trebaju biti drugačije organizirane

Smjernice – odabir kandidata (doktoranada)

- Sveučilišni/fakultetski uredi za doktorske studije trebaju osigurati odgovarajuće publikacije i radionice iz kojih potencijalni kandidati već tijekom diplomskog studija mogu uočiti prednosti doktorskih studija za njihovo daljnje napredovanje i karijeru. Isto tako, kvalitetne informacije o prirodi umjetničkog istraživanja i doktorata kao umjetničkog projekta mogu otkloniti sve neizvjesnosti prije upisa
- Studente treba upoznati s kriterijima po kojima se vrši odabir kandidata i objasniti im sve pojedinosti u vezi s upisima na doktorski studij
- Informacije o doktorskom studiju treba tako pripremiti da budu razumljive stranim studentima. Ovim studentima treba posvetiti dodatnu pozornost i pružiti svu pomoć da se što jednostavnije prijave na studij i snalaze tijekom studija
- Izravan upis na doktorski program moguć je pod određenim uvjetima
- Odnos između studijskog programa i istraživačkog projekta treba biti jasno i logično postavljen i s tim u vezi propisana regulativa podrazumijeva:
 - i. Kategorizaciju studijskih (MA) programa na „istraživačke“ i „nastavničke“
 - ii. Kriterije za polaganje dodatnih uvjeta za koje mentor ocjeni da ih kandidat treba ispuniti prije upisa
 - iii. Kriterije za studente kojim se dozvoljava direktan upis na doktorski studij
 - iv. Kriterije za prijelaz sa istraživačkog MA na PhD studij
 - v. Kriterije za prijelaz na specijalistički poslijediplomski studij sa dokorskog studija ako to kandidat zatraži

Smjernice – doktorski studij s dijelom radnog vremena

- Formalno treba definirati razliku u školarini za doktorande s punim i djelomičnim radnim vremenom, uskladiti raspored predavanja i drugih obveza koje treba drugačije definirati, prilagoditi vrijeme trajanja studija i faze izrade projekta.

Potporna doktorandima

Osim redovite nastave i seminara studijski program podrazumijeva i oblikovanje istraživačke zajednice na određenom studiju koju čine doktorandi, nastavnici i mentori. Sami doktorandi mogu biti organizirani tako da razmjenjuju informacije i pružaju pomoć mlađim doktorandima, nakon upisa na studij, savjetom i dokumentacijom koju posjeduju. Sve informacije doktorandima trebaju biti dostupne putem web stranice.

Potpota doktorandu može biti osobito dragocjena ako stvari krenu u pogrešnom smjeru. Sveučilište mora uvjeriti doktorande da su pravila i procedure na doktorskim studijima autonomni i da konflikt treba biti riješen u ranoj fazi na razini odsjeka/fakulteta.

Prezentaciji doktorskih istraživanja na svim razinama jako pomaže raščišćavanje svih pitanja i problema na koje kandidat nailazi tijekom studija.

Fakultet bi trebao doktorandima osigurati pristup Internetu, knjižnici, radnu sobu, disciplinarnu infrastrukturu, nabavu literature.

Smjernice – prava, obveze, odgovornost i plaćanje

- Prava, obveze i odgovornost doktoranada istraživača moraju biti jasno definirane na početku studija i objašnjene u izravnoj komunikaciji s kandidatom. To uključuje opća mjesta kao i specifičnosti u vezi sa studijskim programima i odnosi se na:
 - Školarinu i ostale pristojbe koje plaća sam student ili mu ih pokriva netko drugi
 - Pohađanje nastave, izvještavanje o postignućima
 - Pravila ponašanja i prakse
 - Poučavanje, mentoriranje i obveze u praćenju rada
- Cilj je sveučilišta da se interni iznosi školarine u najmanju ruku izjednače s nacionalnim minimumom izračunate subvencije.

Smjernice – potpora

- Na sveučilištu, fakultetu ili akademiji mora postojati kreativno okruženje u kojem se provodi obrazovanje i istraživanje
- U vodiču kroz studij mora biti utvrđen uobičajeni i minimalni broj konzultacija doktoranda s mentorom, kao što treba biti utvrđeno što se dešava ukoliko, iz nekog razloga, ove konzultacije nisu odrađene
- Važno je definirati mehanizme praćenja rada doktoranda izvan programa institucije, posebno u slučaju da je projekt na kojem doktorand radi specifičan u smislu koji podrazumijeva odgovarajuću potporu izvana
- Mjere specifične potpore stranim studentima, kojima je pomoć potrebna trebaju biti usuglašene
- Najmanje jednom godišnje sveučilište/fakultet/akademija treba u nekom obliku publicirati popis doktoranada, naslova njihovih projekata, imena mentora i na taj način potaknuti nacionalne mreže za PhD studente i istraživače.

Smjernice – oprema

- Doktorandi ne bi smjeli biti upisani na studij prije nego što se osiguraju tehnički uvjeti i minimum opreme za izvođenje studija
- Sveučilište/fakultet mora imati plan nabave minimalne opreme za izvođenje studija što uključuje internu knjižnicu, posudbu specifičnih knjiga izvan institucije i drugo
- Svaka institucija/odsjek mora imati plan upisa onolikog broja polaznika koji odgovara tehničkim uvjetima kako bi osigurala obrazovanje visoke kvalitete.

5. PROJEKT

Opće je poznato da je planiranje istraživačkog projekta i predviđanje ishoda istraživanja izuzetno složeno, no iskusni istraživači mogu prepoznati dobre projekte u području koje pokrivaju i zaključiti da li odgovaraju karakteru doktorskog projekta ili da nisu izvedivi, s obzirom na potrebnu potporu, opremu i dostupne izvore. Zato je poželjno pribaviti „drugo mišljenje“ o doktorskome projektu jer se na taj način podržava izvrsnost u poučavanju istraživačkog postupka.

U praksi većina doktorskih projekata nastaje kao prijedlog kojeg netko izvana subvencionira/podupire te je na taj način njihova vrijednost zajamčena.

Osobitu pozornost treba obratiti na oblikovanje prijedloga projekta i načina evaluacije onih individualnih projekata za koje je doktorandima potrebno dulje vremena.

Okolnosti u nekim disciplinarnim područjima, posebno u umjetnosti i humanistici, mogu biti potpuno drugačije od uobičajenog modela u znanostima i tehnologijama u kojima vanjske okolnosti mogu ograničiti fleksibilnost. U umjetničkim disciplinama doktorande treba potaknuti i ohrabriti da sami otkriju i definiraju svoj interes i odaberu svoju vlastitu strategiju istraživanja nakon što su se čvrsto odlučili za temu istraživanja. Posljedično, oni često u disertaciji izlažu nešto posve različito od onoga što je inicijalno predloženo.

Smjernice – projekt

- Za izvođenje projekta treba dobiti etičku suglasnost i mora postojati način kako se utvrđuje moralna vrijednost projekta i dobiva ova suglasnost
- Obvezno treba razmotriti i planirati sigurnosne aspekte projekta
- Treba utvrditi pravila koja se odnose na neka egzotična istraživanja i doktorande
- Treba dobro planirati i olakšati realizaciju projekata koji podrazumijevaju istraživanje u nekim drugim institucijama
- Student i mentor moraju biti svjesni sveučilišnih pravila o intelektualnom vlasništvu, a vanjski dionici moraju na vrijeme shvatiti pitanje intelektualnog vlasništva prije nego li se nešto zakomplicira u vezi s tim
- Kada neki dio teze ili teza u cijelosti zahtjeva zaštitu intelektualnog vlasništva (za formalno utvrđeno vrijeme) potrebno je pozvati se na odgovarajuća rješenja potencijalnih konflikata. Isto tako treba paziti na poštivanje pravila objavljivanja rada po kriterijima koji odgovaraju doktorskome stupnju

6. INDUKCIJA I PROFESIONALNO USAVRŠAVANJE

Moć doktorata leži u činjenici da osposobljava za kritičku analizu što daje originalni doprinos nekom specifičnom području. Uspješno odrađen doktorat predstavlja dragocjenu pripremu za kontinuirano istraživanje u odgovarajućem području i dobru pripremu za karijeru na nekoj visokoj razini. Zato se tijekom doktorskog programa ne smiju uvesti takve promjene koje bi mogle odvesti na stranputicu i umanjiti spomenutu ulogu doktorata. Međutim, čak i usko specijalizirana područja studija zahtijevaju generičke vještine i neke opće kompetencije. Razumno je očekivati od svih kandidata, bez obzira što u doktoratu žele postići nešto posebno, da vladaju područjem općenito. U tom smislu od ključne je važnosti dobro oblikovati doktorske programe. Uzmu li se u obzir aktivnosti koje su prethodno opisane i program kao cjelina, potrebne su četiri godine doktorskog studija, a ne tri kao što je to do sada bilo.

U uvodnim radionicama naglasak treba biti stavljen na pripremu za uključivanje u profesionalno usavršavanje doktorskih kandidata i na bitne elemente tog usavršavanja. Dakako, mnoga sveučilišta već imaju takve kratke uvodne tečajeve i programe za doktorande istraživače. U Europi se često ističe potreba utvrđivanja zajedničkih međunarodnih standarda za profesionalno usavršavanje doktoranda i s tim u vezi prevladava mišljenje da kandidat mora imati bazično znanje iz određenog područja prije nego li se otisne u istraživanje specifičnog problema.

Međutim, posebni izvori trebaju biti središnja tema u smislu prepoznavanja onih elemenata kojima bi doktorande trebali poučavati oni koji i sami o tome imaju ograničeno znanje. Doista, istraživački timovi sve češće postaju svjesni ovog problema. I zbog toga je važno dodatno educirati nastavnike jer se na taj način podiže kvaliteta doktorskog studija i proširuje područje istraživanja za mlade istraživače, te jača suradnja doktoranda s različitim istraživačkim skupinama. Glavni princip ovakvog pristupa podrazumijeva:

- Student prati striktno formuliran studijski program kroz dvije godine, a program uključuje istraživačke metode, etiku i različite vještine
- Studenta treba podržati u istraživanju najmanje četiri godine a ne tri koliko je sadašnji standard

Takvo ulaganje u znanje i vještine može biti od koristi i za akademsku zajednicu ukoliko doktorandi nađu mjesto na nekom fakultetu/akademiji. No, većina stečenih vještina i iskustava donosi direktnu korist i na drugim poslovima. Obrazovanje, mentorstvo i učinkovita komunikacija oblikuju važne vještine za sva zanimanja kojima je potrebna visoka razina istraživanja kakva se stječe na ovom stupnju.

Podjela na različite kategorije uvođenja u profesionalno usavršavanje nije sasvim jasna budući indukcija treba supstancijalno pokriti ono što smatramo specifičnim dijelom programa kao i pomoćne sadržaje vezane za opći profesionalni razvoj.

Indukcija

Program uvođenja može se provoditi na različite načine, može se provoditi konsekutivno kroz određeno razdoblje ili jednom tjedno kroz nekoliko tjedana. Bolji od toga je onaj program koji se može uvesti već u prvi semestar ili prvu godinu studija. Individualno uključivanje u proces uvođenja može se provoditi u organizaciji sveučilišta ili u organizaciji fakulteta/akademije ili odsjeka.

Smjernice – indukcija

- Program indukcije studenata istraživača u profesionalno usavršavanje doktorski studij mora kvalitetno strukturirati
- Institucija treba organizirati inicijalni, obvezni proces/kolegij kojim se svi studenti istraživači uvode u najvažnije vještine i druge sposobnosti koje su im neophodne za uspješno praćenje dokorskog programa i oblikovanje istraživačkog projekta, plana istraživanja, za razumijevanje postupka praćenja projekta i ispitne procedure. Koliko će ovaj kolegij „opteretiti“ program o tome treba odlučiti nositelj programa. Pomoću tog programa doktorand će shvatiti svoje obveze, prava i odgovornosti; pitanja vezana za zaštitu intelektualnog vlasništva; prava i odgovornost mentora; pravila za sprječavanje plagijatorstva; etička načela i pravila vezana za zaštitu prava, definiciju promašenog istraživanja; osnovne uvjete rada i regulative vezane s tim; oblike studentske potpore koje osigurava studentska služba.
- Fakultet/akademija treba osigurati formalni program uvođenja u doktorski stupanj (ili ekvivalentan oblik) tako da pokrije sve specifičnosti institucije i discipline u kojoj doktorand provodi istraživanje
- Ozbiljni i odgovorni povratni mehanizmi osiguravaju prepoznavanje i otklanjanje propusta u nastavi i dovode do poboljšanja kvalitete kolegija

Profesionalno usavršavanje

U idealnom slučaju, izobrazba, usavršavanje i šanse za stjecanje generičkih i specifičnih vještina relevantnih za neku disciplinu, studentu su osigurane kontinuirano tako da se student može njima služiti neprekidno tijekom trajanja programa. Ukoliko to nije slučaj, institucija treba osigurati pristup takvom obrazovanju. Očito će u skorjoj budućnosti za

kvalitetno izvođenje doktorskih programa biti potrebna suradnja s drugim institucijama unutar sveučilišta.

Takvi programi profesionalnog razvoja omogućavaju doktorandu stjecanje odgovarajućih sposobnosti, koje od njega zahtjeva mentor kao preduvjet za izradu teze, najkasnije do kraja druge godine.

Mentor i doktorand moraju pažljivo uskladiti obveze koje proizlaze iz specifičnosti planiranog istraživanja i bogatog programa koji podržava profesionalni razvoj u širom smislu, iako su ove dvije dimenzije na neki način u konfliktu.

Doktorande treba poticati da slušaju što više kolegija kao i da provedu izvjesno vrijeme u nekom drugom istraživačkom centru ili inozemstvu.

Prisustvovanje konferencijama i publikacije

Bitan element dokorskog studija, u smislu obrazovanja i profesionalnog usavršavanja istraživača, čini mobilnost istraživača poput prisustvovanja konferencijama i seminarima. Studente istraživače treba poticati na izlaganje vlastitih radova u inozemstvu na međunarodnim skupovima/izložbama, najmanje jednom tijekom dokorskog studija. Mentor se treba založiti za svog kandidata tako da njegov rad bude prepoznat u inozemstvu. To podrazumijeva da pomaže studentu u pripremi radova za takve prezentacije.

Smjernice – profesionalno usavršavanje

- Institucija treba oblikovati program profesionalnog usavršavanja doktoranada i pružiti im mogućnost stjecanja vještina potrebnih za znanstveno/umjetničko istraživanje u svim dimenzijama tijekom jedne godine ili jednog semestra. Ovaj program usavršavanja treba nadgledati praćenjem prisustvovanja na nastavi i učenja kandidata, te se na kraju stječe certifikat
- Sveučilište i sastavnica koja izvodi studij surađuju u procesu izvođenja takvog programa i zalažu se za visoki međunarodni standard tog programa
- Svakom studentu treba biti dostupan adekvatan oblik profesionalnog usavršavanja u bazičnim vještinama koje su mu potrebne u prezentaciji rada, u pisanju i obradi podataka, obradi dokumenata, i sl.
- Studentima treba organizirati nastavu o istraživačkim metodama i to o najboljim primjerima primjene u praksi, na način da relevantno pokriju specifičnosti discipline i na način koji odgovara potrebama projekta na kojem student radi. Kvalitetu, konzistenciju i primjerenost ove nastave treba redovito kontrolirati putem formalnog procjenjivanja i na temelju mišljenja studenata

- Studentima koji istraživanje provode izvan institucije treba dati odgovarajuće upute u vezi njihove discipline i projekta
- Kako studenti napreduju u realizaciji projekta, o kojem su formalno ili neformalno prikupili potrebna znanja, vještine (ili ih preuzeli iz iskustva svog mentora) treba ih uputiti da publiciraju radove u relevantnim časopisima i prezentiraju praktične radove
- Kada je doktorand zaposlen kao demonstrator ili asistent u nastavi on treba proći poduku za stjecanje odgovarajućih nastavnih kompetencija
- Stjecanje ovih nastavnih vještina tijekom doktorskog studija nije u protivnosti s radom na doktorskom projektu. U dogovoru s mentorom treba podržati doktorande u tome da planira akademsku karijeru time što će steći formalne kvalifikacije za to, kao što je certifikat o nastavnim kompetencijama u području visokog obrazovanja

Smjernice – prisustvovanje konferencijama/izlaganje na izložbama i publiciranje radova

- Doktorandi trebaju izlagati svoje radove na lokalnim, nacionalnim i međunarodnim konferencijama, skupovima/izložbama
- Mentor pomaže doktorandu u pripremi radova koje će izlagati kako bi odabrao najvrednije radove i što bolje pripremio za prezentaciju.

7. PRAĆENJE NAPRETKA

U praksi se rijetko dešava da doktorand padne na završnom ispitu (obrani doktorata). Standardi u vezi s tim do sada su djelomično definirani i to uglavnom kao dopušteno vrijeme za dovršenje; sada šest, sedam ili više godina. Međutim, isto tako je razumljivo da znatan postotak doktoranada nikada ne završi rad, tj. da neki provedu nekoliko godina na sveučilištu prije nego što odustanu. Zato je važno pažljivo i formalno praćenje napretka doktoranada i pomaganje u dovršenju rada zbog održavanja standarda studija, budući broj upisanih na doktorski studij sve više raste. Vrijeme potrebno za izradu rada i dovršenje studija treba pažljivo planirati kako bi se smanjio broj neuspješnih. Na taj način, sporijim studentima treba pomoći u dovršavanju ili ih preusmjeriti na neki drugi za njih prikladniji program.

U skladu s tim, relevantnom regulativom, periodično se utvrđuje napredak putem formalnog uvida. To znači niz odluka i preporuka u vezi sa sposobnošću doktoranda da doktorira.

Pritom, ove mjere treba pažljivo osmisliti i primijeniti tako da one motiviraju i fokusiraju doktorande čime se smanjuje nepotreban stres.

Rana faza

Da bi student bio potpuno svjestan dubine i širine istraživanja kojim će se baviti važno je omogućiti mu participaciju u planiranju istraživačkog projekta. Plan rada pomaže razvoju projekta bez zastoja i treba uključivati: ključne točke, rokove, vrijeme za proučavanje/čitanje prethodnih istraživanja i referenci radi stjecanja određenih specifičnih vještina i/ili radi odabira odgovarajućih metoda. Isto tako, student se mora s mentorom dogovoriti koliko će formalnih sastanaka održati, bar u prvoj godini. Na početku projekta mentor formalno mora sastati sa studentom najmanje jednom svaka tri mjeseca. Nakon tog perioda mentor treba izvijestiti, u roku od nekoliko dana, je li student završio prvu fazu i može li ući u slijedeće razdoblje.

Formalni sastanci s mentorom, koji su definirani mentorskim postupkom nadgledanja, ne mogu zamijeniti sastanke i odluke koje proizlaze iz međusobnog razumijevanja i one veze koje obično postoje između mentora i studenta u dobro postavljenom doktorskom programu. Među važnije rezultate koji proizlaze iz formalnih sastanaka, zbog kojih su oni neophodni ubrajamo:

- Smanjenje nejasnoća prije ulaska u slijedeću fazu
- Pomoć studentu u motivaciji i usredotočenosti
- Jačanje uvjerenja studenta i mentora da se projekt kreće u dobrom smjeru
- Pruža zaštitu mentoru i/ili studentu u slučaju da se pojave problemi

Smjernice – rana faza

- Formalni sastanci mentora i studenta i sastanci s „mentorskim timom“ služe verifikaciji istraživanja (postavljaju zahtjeve i kriterije)
- Na prvim se sastancima, također, raspravljaju i detaljno objašnjavaju elementi istraživanja u skladu s doktorskim programom (ili u skladu s projektom kojeg je osmislio sam student)
- Treba utvrditi i postupak koji obvezuje studenta da pripremi i razradi plan istraživanja kao i postupak revizije projekta u odgovarajućim intervalima
- Tijekom prve godine studija treba organizirati više formalnih sastanaka s mentorom kako bi se utvrdile faze istraživanja i pojedinosti vezane za okolnosti. Postupci koji prate takav uvid u projekt doprinose jasnoći i transparentnosti samome studentu

Srednja i viša faza

Odabir trenutka i broj uvida u tijek projekta kao cjeline mora biti pažljivo izveden kako proces ne bi postao stresan, mučan ili beskoristan sa stanovišta sveučilišta fakulteta/akademije, mentora ili studenta.

U praćenju doktoranda donekle se razlikuje praksa pojedinih europskih zemalja. Ipak, u većini slučajeva, osim mentora koji sustavno prati rad doktoranda kroz formalne sastanke/konzultacije i o tome vodi zapisnik, napredovanje doktoranda prati i mentorski tim na razini institucije, a često se organiziraju grupne diskusije s drugim doktorandima.

Smjernice za srednju i višu fazu

- Od doktoranada treba tražiti da redovito prezentira radove i rezultate svog istraživanja pred drugim polaznicima dokorskog studija ili javno
- Formalni oblici praćenja napretka putem konzultacija u pravilnim vremenskim intervalima ovise o ocjeni napretka i specifičnim okolnostima. Kratka bilješka o uvidu u rad nakon sastanka sa doktorandom osigurava jasnoću i transparentnost koja je potrebna studentu
- „Mentorski tim“ (kolegij) treba se suglasiti s mišljenjem mentora o progresu studenta prije nego što ovaj pristupi finalnoj izradi rada, pisanju teze i prijavi obrane dokorskog rada
- Konačnu odluku o prijavi teze za obranu donosi student, ali prije toga mora dokazati da je usvojio primjedbe i savjete mentora ili mentorskog kolegija. Tek nakon toga može pristupiti obrani.

Žalbe i prigovori

Iz mnogih praktičnih razloga mentorstvo podrazumijeva relativno bliske odnose između studenta i mentora (ili više njih). Zbog toga ovaj odnos, koji može naići na poteškoće, mora pratiti sustav potpore.

Od presudne je važnosti definirati žalbeni postupak koji će biti neovisan i nepristran jer se na taj način, konflikt može riješiti već u ranoj fazi. Jasna definicija obveza i prava i studenta i mentora pomaže boljem razumijevanju; očekivanja će učiniti realnim od samog početka i spriječiti nepotrebno sukobljavanje.

- „Mentorski kolegij“ može pomoći u identifikaciji problema i pronaći rješenja u ranoj fazi.
- Ako se radi o ozbiljnim problemima i ako suradnja studenta i mentora više nije moguća suradnja se može nastaviti prema sveučilišnih pravilima koja su jasno definirana

Smjernice – žalbe i prigovori

- Postupak podnošenja žalbe i prigovora mora biti lako razumljiv tako da student može u bilo koje vrijeme uložiti prigovor u vezi s projektom ili mentorstvom, neformalno na početku a nakon toga i formalno, određenoj instanci
- Pravilnikom institucije mora biti jasno propisano kako se doktorand može žaliti na neku odluku mentora ili „mentorskog kolegija“ u vezi s nadgledanjem napretka

8. DISERTACIJA

Uspješno pisanje doktorske teze zahtjeva prethodno planiranje, kompleksne pripreme, smjernice i modele, prethodne informacije, velik broj specifičnih vještina, usredotočenost na detalje i odlučnost da se rad dovrši. Poticanje može također pomoći.

Norme vezane za format doktorske teze variraju od zemlje do zemlje. Općenito teza, bilo da je objavljena u cijelosti ili djelomično ima neki zajednički format u kojem prepoznatljiv dio čini onaj koji se odnosi na povijest, literaturu ili umjetnost koji se nalaze u podlozi same teme. Inače, u nekim zemljama doktorska teza može biti skup ranije objavljenih tekstova, povezanih u cjelinu. Važno je da su svi elementi vezani za format i dimenzije precizno definirani.

U specifičnom području kao što je umjetničko ista pravila treba definirati u vezi s praktičnim radom. To podrazumijeva jasno definiran umjetnički rad kao cjelovitu zamisao ostvarenu adekvatnim umjetničkim sredstvima i postupcima.

Odnos između praktične i pisane komponente vitalna je i jedinstvena karakteristika doktorata u području likovne umjetnosti. Doktorski rad se sastoji iz dva dijela: umjetničkog rada kao rezultata umjetničkog istraživanja kojeg, u suradnji s mentorom, doktorand planira i sudjeluje u svim fazama ostvarenja javne prezentacije rada- samostalne izložbe i pisane teze koja podupire umjetničku komponentu tako da je postavlja u odgovarajući teorijski okvir, kontekstualizira vlastito djelo u suvremenoj i povijesnoj umjetničkoj praksi i detaljno opisuje uporabljene procese, inovacije i postupke. Pisana komponenta dokorskog rada mora biti na istoj akademskoj razini kao i praktična..

Smjernice - disertacija

- Format, maksimalna duljina i drugi atributi teze trebaju biti specificirani sveučilišnim smjericama, uz dopušteno odstupanje u specifičnim disciplinama
- Sveučilišni pravilnik/priručnik o tezi pokriva i pitanja kao što je pitanje plagijata i korektna upotreba citata i pojašnjava važnost eksplicitnog priznavanja doprinosa drugih koji su se bavili nekom temama relevantnim za tezu
- Potpora doktorandima tijekom izrade umjetničkog doktorata i pisanja doktorske teze uključuje:
 - Sistematsko planiranje rada u dogovoru s prvim mentorom

- Dodatno podsjećanje na obveze definirane planom, precizno tumačenje stila pisanja, korištenje informacijskih tehnologija i obrade podataka
- Pomoć u pisanju
- Poticanje na dovršavanje rada i prijavu obrane
- Vodič kroz doktorski studij određuje krajnji rok za prijavu teze i procjenjuje na temelju određenih kriterija i potrebno vrijeme za završni ispit, implementaciju zatraženih korekcija i podnošenje izvještaja ispitivača što vodi stjecanju diplome u određenom vrijeme

9. ISPITIVANJE, PREGLED RADOVA

Ispitivanje studenta na doktorskom studiju mora se provoditi sofisticirano i pažljivo. To se posebno odnosi na završni ispit. Taj se ispit organizira na kraju trogodišnjeg studija, trogodišnjeg intenzivnog rada, istraživanja, kreativnog rješavanja problema i u pravilu predstavlja stvarnu ekspertizu i napor koji vodi ka zaključku da je kandidat dostojan doktorata kao akademskog stupnja.

Kao što je rečeno, ključnu ulogu u dovršenju rada ima mentor koji savjetuje i vodi doktoranda a često i izlaže svoje ideje. Kako se teza bliži kraju, finalni rad je napisan, student se sprema za obranu, uloga mentora je sve važnija i njegova se uključenost pojačava.

Doktorski rad se ocjenjuje na temelju uvida u sadržaj praktičnog rada i pisanog rada kojim student obrazlaže svoj „doprinos spoznaji“ i razloge za prezentaciju i publiciranje rada u cjelini ili djelomično. Ocjena uključuje, također, i neke druge aspekte:

- Dubinu i širinu znanja i razumijevanje relevantnog područja proučavanja kojeg je student uzeo u razmatranje
- Ekspertiza koju je student postigao s obzirom na bazične i napredne metodologije i tehnike

Dokaze o tome jesu li ispunjeni ovi kriteriji možemo naći u tezi, usmeni ispit je često prilika za kritičku procjenu standarda koje je trebalo dosegnuti.

Iako usmeni ili *viva voce* ispit ima danas uglavnom univerzalnu formu, regulativa na nekim sveučilištima dopušta obranu samo pred ispitivačima na temelju teksta disertacije. Međutim, s primjenom razvijenih komunikacijskih tehnologija, usmeni ispit/obranu doktorata moguće je zamijeniti ispitom na daljinu i to je često lako organizirati. Ova mogućnost treba biti eksplicitno utvrđena u pravilnicima studija kako se ne bi došlo do toga da takav način obrane, koji se može koristiti samo iznimno, zamjeni usmenu obranu.

U mnogim disciplinama kandidatu je dopušteno uz izlaganje prikazati audiovizualne materijale, kao jednu dimenziju doktorata.

Ispitivači

U većini slučajeva ispitima prisustvuju, osim ispitivača iz institucije nosioca programa, i vanjski ispitivači. Vanjski ispitivač treba biti s drugog sveučilišta ili iz neke druge europske zemlje.

Vanjski ispitivač se bira prema temi koju je doktorand izabrao ili području relevantnom za projekt. Unutarnji ispitivač mora imati velik broj radova i relevantnih ekspertiza u disciplini o kojoj je riječ i mora biti u najvišem nastavnom zvanju sa adekvatnim iskustvom u poučavanju. Iako, zbog specifičnog karaktera ekspertize, vanjski ispitivači imaju kritičku funkciju, to ne smije umanjiti ulogu unutarnjeg ispitivača koji je u poziciji iz koje izravno djeluje i konstantno dokazuje, visoke unutarnje standarde, posebno u vezi s općim aspektima prihvaćenog projekta, izvedbom rada i pripremom teksta.

Kad je teza interdisciplinarna važno je tako kombinirati ispitivače da dobro pokrivaju područje istraživanja i da imaju dovoljno znanja i iskustva za razumijevanje odgovarajuće teme.

Ispitno povjerenstvo najčešće broji tri člana, a može biti i veće, važno je osigurati ravnotežu u pogledu ekspertize.

U prvim godinama studija često se vodi razgovor o tome tko ocjenjuje rad studenta. Opcije sugeriraju slijedeće:

- Mentor ne smije izravno sudjelovati u ocjenjivanju kandidata
- Kad je prisutnost mentora dopuštena, doktoranda se može pitati za mišljenje o tome
- Mentor može prisustvovati ali ne smije participirati u ispitivanju
- Mentor može prisustvovati i donekle participirati, samo kad je potrebno nešto objasniti

Općenito o pripremi ispita

Ispiti su stresna situacija za studenta, posebno ukoliko se student osjeća usamljeno i izolirano i ukoliko njegova neposredna budućnost i karijera ovise o ishodu ispita. Zato je važno razmišljati o ovom procesu cjelovito, posebno je važno ispite organizirati tako da je atmosfera ugodna i da sve teče glatko. Uloga ispitivača i drugih sudionika, ako su predviđeni mora biti jasno definirana.

Smjernice – ispitivači

- Postupak odabira ispitivača, kako unutarnjih tako i vanjskih, treba biti preciziran u skladu s kompetencijama za određeno područje
- Student mora biti obaviješten o sastavu povjerenstva pred kojim će polagati ispit
- Pripremanje sastava ispitnog povjerenstva za slučaj kada je „student“ član fakultetskog vijeća zahtjeva posebnu pozornost. Ukoliko se u povjerenstvu nađe član koji istodobno odlučuje o izboru istog u više zvanje, treba ga zamijeniti
- Kad god je to moguće obrana doktorata treba biti usmena uz nazočnost svih ispitivača – članova povjerenstva za obranu

- Svaki novi ispitivač koji je uključen u postupak ocjenjivanja mora dokazati svoje kompetencije unutar akademskog područja i priložiti suglasnost svog poslodavca na sveučilištu za sudjelovanje u postupku

Smjernice – opća pravila

- Na neki način treba definirati koliko najviše smije proći vremena od prijave doktorata do njihove obrane
- Precizna deskripcija cijelog postupka ispitivanja, od početka do kraja, do potvrde ispitivača u obliku završnog izvješća, mora biti dostupna svima koji imaju veze s tim
- U administrativnom poslu vezanom za ispitni proces od velike su pomoći jednostavni obrasci koje treba popunjavati tijekom operativnog postupka
- Formalnu odgovornost za organizaciju obrane doktorata treba nekome povjeriti tako da preuzme odgovornost o dobrom odabiru vremena i prostora
- Treba utvrditi način na koji će kandidat biti informiran o dogovorenom terminu obrane i na koji će način žurno biti informiran u slučaju da dođe do neizbježne promjene.
- Usmeni postupak obrane treba organizirati u odgovarajućem akademskom prostoru opremljenom svim potrebnim tehničkim pomagalima
- Iskustvo studenta i ispitivača na samom ispitu rutinski se priprema u obliku priloga godišnjem izvješću doktorskih studija

Usmena obrana doktorata

U mnogim je europskim zemljama tradicionalno uobičajeno da obranu vodi vanjski ispitivač i da *de facto* predsjedava postupkom. Ipak, nije rijetkost da neka sveučilišta izaberu nezavisnog predsjednika ispitnog povjerenstva i da on vodi ispitni postupak.

Revizija

Do pred nekoliko desetljeća doktorat je prilikom prijave već trebao biti „tvrdo ukoričen“ i manje ispravke nakon obrane doktorand je rukom mogao unijeti u tekst. Veće korekcije teksta zahtijevale su ponovno prepisivanje i dvostruki trošak. Zbog toga je „meki uvez“ postao tijekom vremena norma, posljedice za studenta koji mora unijeti korekcije više nisu tako drastične. Međutim, ova promjena donosi sa sobom ponekad opasnost dulje odgode i novog značajnog napora u doradi teksta za studenta, mentore i ispitivače. Zato je dobro propisati regulativu i upute za „reviziju“ kako bi se osigurao brzi napredak u pravcu završne obrane i stjecanja diplome.

Smjernice – obrana, uključujući usmeni ispit

- Kriteriji po kojima se ocjenjuje doktorat ovise o području u kojem se doktorat stječe i u tom smislu postoje znatne razlike. Ipak, kriteriji moraju biti jasno definirani
- Prije usmenog ispita svaki ispitivač treba napisati kratak izvještaj o doktoratu i to neovisno o mišljenju drugih članova
- Očekivane ishode doktorata, također, treba definirati tako da pružaju više mogućnosti i jamče postizanje visokih standarda
- Student prije svog izlaganja na usmenoj obrani treba nešto reći o ulozi mentora u njegovom doktoratu
- Jednostavno, jasno i adekvatno definirana procedura opisuje sve faze ispitnog postupka
- O obrani doktorata treba napisati upute tako da sadrže: duljinu trajanja i redoslijed izlaganja, duljinu i obuhvatnost doktorandovog prikaza teze, način obavještavanja studenta o postignutom uspjehu na kraju obrane

O ishodu ispita ispitivači bi trebali sačiniti takav izvještaj koji će biti jednoglasno prihvaćen.

Za slučaj neslaganja članova povjerenstva za ocjenu mora postojati jasno definiran postupak koji će se primijeniti.

U skladu s opisanim postupkom student ili mentor mogu uložiti žalbu na ishod ispita ako za to imaju razloge.

Smjernice – revizija

- Važno je definirati format, karakteristike i broj kopija finalne teze koje treba predati
- Jedan imenovani unutarnji ispitivač preuzima odgovornost, uz potporu glavnog mentora, za praćenje i osiguravanje implementacije svih korekcija teze na način koji su propisali ispitivači
- Razumljivo, doktorsku disertaciju potom treba, u skladu sa sveučilišnim regulama, distribuirati na odgovarajuća mjesta

10. STJECANJE DIPLOME

Doktorat je poseban akademski stupanj koji se stječe za originalan individualni rad visoke kvalitete i to mora biti prezentirano prilikom dodjele. Na nekim europskim sveučilištima održao se običaj da dekan fakulteta/akademije na svečanoj promociji čita kratki sinopsis o postignućima svakog doktoranda pojedinačno

PRAĆENJE KVALITETE DOKTORSKIH PROGRAMA

Na kraju svake akademske godine institucija koja izvodi doktorski studij treba sastaviti izvješće o postignutim rezultatima i poslati ga sveučilištu. Kvantitativne podatke o studentima istraživačima (imena doktoranada koji su obranili doktorski rad, po spolu) i druge statističke podatke treba objaviti na web stranici institucije.

Poželjno je podatke o napredovanju unositi u osobni registar za svakog doktoranda posebno. Takvo vođenje evidencije omogućava praćenje i analizu svih faza u izradi doktorata.

Osobni podatci u registru uključuju: ime i prezime, spol, diplomu o završenom studiju, datum diplomiranja, naslov doktorske teme, odsjek, smjer na koji je upisan, mentor(i), vrijeme predviđeno za izradu doktorata, podatak o eventualnom prekidu studija (npr. zbog rođenja djeteta, bolesti i sl.)